

Концептуальні засади організації виробничого навчання в ПТО

**Хто творить розумну і добру
людину – найкращий майстер
(народне прислів'я)**

З сучасних умов економічного розвитку країни, науково – технічного прогресу значно підвищилися вимоги до рівня класифікації робітників. Спеціальні знання, висока професійно – практична підготовка, загальна культура фахівця є обов'язковою умовою продуктивної праці будь – якого кваліфікованого робітника. Більшість підприємств, фабрик, ательє відчують гостру потребу в кваліфікованих робітниках швейного профілю, а недостатній рівень кваліфікації ускладнює освоєння нового обладнання за короткий час. У зв'язку з цим зумовлюється необхідність забезпечення прогресивного характеру підготовки кваліфікованих робітничих кадрів, її модернізації відповідно до сучасних техніко – технологічних змін у виробництві.

Одним із шляхів розв'язання проблеми професійно – практичної підготовки майбутніх фахівців швейного профілю нової генерації є докорінна зміна методології мети, дидактичних цілей, змісту, методів виробничого навчання та її забезпечення на основі компетентнісного підходу, тобто набуття ними професійних (ключових) компетенцій, створення ефективних механізмів їх використання у трудовій діяльності.

Реформування освіти вимагає по-новому підходити до процесу навчання. Як свідчать наукові дослідження, потрібно навчити учнів самостійно здобувати знання, щоб потім вони уміли адаптуватися в соціумі і самостійно та творча працювали.

Вироблення цих умінь вимагає від викладача бути не диктатором, а організатором, консультантом і помічником в усіх видах діяльності учнів.

Навчальний процес, який орієнтований на особистість учня і враховує його індивідуальні особливості та здібності, передбачає, що:

- у центрі навчального процесу знаходяться учні, їх пізнавальна і творча діяльність;
- відповідальність за успіх навчальної діяльності переважно учні беруть на себе;
- головна мета такого навчання – розвиток інтелектуальних і творчих здібностей учнів, усвідомлення ними моральних цінностей, що згодом дозволить їм стати здатними до самореалізації, самостійного мислення, прийняття важливих рішень, вміння працювати над розв'язуванням важливих проблем як самостійно, так і в групі;
- активна життєва позиція.

Для визначення мети виробничого навчання майбутніх кваліфікованих робітників у ПТНЗ швейного профілю визначимо компетенції – складові компоненти професійної компетенції майбутнього кваліфікованого робітника, які треба формувати під час виробничого навчання.

Навчаючись професії, учні розвивають свої виконавські здібності: увагу, пам'ять, копіювати дії інших, повторювати побачене чи почуте, вміння доводити професійні навички до автоматизму, уміння співпрацювати. Ці здібності дають людині змогу в будь-якій звичайній діяльності діяти зараз і назавжди встановленим правилом або шаблоном, інколи навіть машинально. Але життя вимагає від людства не шаблонних, звичайних дій, освячених багатовіковими традиціями, а рухливості мислення, швидкого орієнтування, творчого підходу до розв'язання великих і малих задач.

Мобільності потребує і сучасне виробництво, воно вимагає ініціативних, мислячих працівників, здатних творчо підходити до будь-якої справи. Людині з творчим складом розуму легше не тільки змінити професію, а й знайти сенс у будь-якій справі, захопитися будь-якою роботою і досягти високої продуктивності праці.

Відокремити різні види діяльності не завжди можна, людська діяльність містить у собі і виконавський, і творчий компоненти, але в різних пропорціях. Тому з перших днів навчання потрібно створювати на уроках виробничого навчання умови які б випереджали розвиток учнів, де учневі самому потрібно поміркувати над поставленою задачею, знайти її розв'язок.

За складністю діапазон творчих задач дуже широкий, але суть їх одна: під час їх розв'язання відбувається акт творчості, знаходиться новий шлях або створюється щось нове. Ось тут і потрібні особливі якості розуму, такі як спостережливість, уміння зіставляти, порівнювати тощо, - все, з чого в сукупності й складаються творчі здібності.

Відомо, що будь-який урок виробничого навчання – це складне педагогічне явище, витвір майстра, на якому його учні демонструють свої знання, уміння та навички.

Трудова діяльність учнів у швейній майстерні вимагає систематичних спеціальних зусиль, які можуть знизити інтерес до завдань і навіть викликати відразу до навчання і професії. З метою попередження таких небажаних явищ потрібно впроваджувати проведення уроків виробничого навчання на базовому швейному підприємстві.

На майстра покладається завдання перед початком і в період навчання вивчити організацію виробництва, нове обладнання і технологічні процеси, досвід передовиків і новаторів, підібрати для групи необхідну роботу і визначити місця, ділянки, об'єкти, які б відповідали вимогам навчальних програм.

Розвиток професійної сміливості, кмітливості проходить успішніше, коли в процесі навчання і праці перед учнями ставляться такі виробничі завдання, розв'язати які відомим способом не вдається, і залишається шлях пошуку. Перша самостійна робота викликає в учнів різні почуття: від побоювання і страху до гордості за свою працю.

Щоб подолати відчуття невпевненості і остраху необхідно, щоб майстер завжди, де це можливо чітко і якісно показував успіхи в оволодінні професією, порівнював їх попередню і сьогодишню роботу, підкреслював позитивні зміни, аналізував недоліки і причини, що їх породили.

Дидактичні вимоги до уроків виробничого навчання

Організація процесу виробничого навчання насамперед пов'язана з чітким визначенням його цілей, а також усвідомленим прийняттям їх учнями.

Для правильної організації виробничого навчання треба знати характер умінь і навичок, якими мають володіти майбутні кваліфіковані робітники швейного профілю, що відрізняються один від одного такими ознаками:

- 1) **складністю** (наприклад, виготовлення зразків моделей підвищеної складності – авторські моделі, колекційні вироби, виставкові, вечірні та весільні ансамблі, театральні костюми за індивідуальним замовленням або в бригаді з розподілом праці, використовуючи при цьому сучасні технології обробки швейних виробів, обладнання, інструментів та пристосувань);
- 2) **обсягом сфери професійного використання фахівця швейного профілю** (виробництво швейних, трикотажних, шкіряних, хутрових виробів за індивідуальним та іншим замовленням населення);
- 3) **характером виконуваних робіт** (уміння і навички виконання основних технологічних, допоміжних операцій, контролю і самоконтролю);
- 4) **широтою застосування** загально трудові, загально технічні та професійні уміння, навички).

Аналіз умінь і навичок кваліфікованих робітників швейного профілю за переліченими ознаками дає змогу визначити їхню професійну значущість, передбачати сферу застосування, використання на суміжних виробничих ділянках , а також сприяє правильному формуванню дидактичних цілей кожного уроку, системи уроків, забезпеченню між предметних зв'язків.

Відомо, що ПТНЗ застосовують різні способи постановки дидактичних цілей виробничого навчання кваліфікованих робітників швейного профілю, зокрема:

- *через дії майстра виробничого навчання* (пояснити технологічні операції, процеси, перевірити засвоєння теоретичних знань на практиці тощо);
- *через дії учнів* (навчитися способів обробки швейних деталей, засвоїти відомості про тканини, швейне обладнання, законспектувати навчальний матеріал, вивчити термінологію ручних, машинних та волого-теплових робіт тощо)
- *через результат дії учнів* (у результаті навчального процесу учень – кравець певного кваліфікаційного рівня повинен знати:...., повинен уміти:...).

Процес виробничого навчання має на меті три основні групи взаємопов'язаних цілей:

- 1) **освітня (навчальна)** – формування в учнів системи наукових знань відповідно до вимог професійно – кваліфікаційної характеристики, навчальної програми та системи загально трудових і професійних умінь, навичок;
- 2) **розвивальна** – розвиток інтелектуальної, емоційно – вольової, діяльнісно – поведінкової сфери особистості;

3) **виховна** – формування наукового світогляду, моральної, художньо – естетичної, правової, трудової, екологічної культури тощо.

Метою виробничого навчання за даних умов є формування свідомого, ґрунтовного засвоєння знань, умінь і навичок, уміння практично застосувати їх у своїй діяльності, розвиток професійно – значущих та особистих якостей майбутнього кваліфікованого робітника, оволодіння елементами культури навчальної праці, формування професійного світогляду. Вона тісно пов'язана із засобами її досягнення і має винятково важливе значення для організації професійної діяльності, постановки конкретних завдань до кожного заняття.

Під **професійно – значущими якостями** кваліфікованих робітників швейного профілю розуміються ті функції організму, до розвитку яких професія висуває підвищені вимоги як умови успішної адаптації до особливостей швейного виробництва, від яких залежать швидкість, якість засвоєння умінь і навичок, специфічних для даної професії. Завдяки розвитку й удосконаленню професійно – значущих якостей особистості кваліфікованого робітника підвищується його успішність праці на швейному виробництві, рівень професійної майстерності.

Під **професійною майстерністю** розуміємо вияв творчої активності у навчально – виробничій, професійній діяльності, високу культуру праці, старанність, сумлінність, професійну самостійність та ініціативність, почуття господаря, відповідальність за результати своєї професійної діяльності, готовність до наукового, системного пізнання світу професійної діяльності.

В організації виробничого навчання важливо виділити дидактичні цілі окремих уроків виробничого навчання з урахуванням його періодів проведення (вступного, підготовчого, періоду оволодіння спеціальністю, контрольного – заключного).

Метою ***вступного періоду*** виробничого навчання є:

Ознайомлення учнів з майбутньою професією, навчальними майстернями, підприємствами, правилами внутрішнього розпорядку, охорони праці, пожежної безпеки, електробезпеки, змістом праці робітників швейного виробництва.

Метою ***підготовчого періоду***:

Закріплення і розвиток умінь виконання окремих прийомів, операцій трудової діяльності з дотриманням якості роботи, формування трудових умінь і навичок щодо об'єднання декількох простих операцій в одну складну при раціональному використанні фонду навчального часу.

Метою ***періоду оволодіння спеціальністю***:

Удосконалення та систематизація трудових умінь під час виконання складних робіт, формування трудових навичок під час вирішення складних виробничих завдань, розвиток критичності, аналітичності, логічності мислення, самостійності й творчості учнів під час виконання навчально – виробничих робіт, комплексне застосування набутих знань, умінь і навичок трудової діяльності.

Метою ***контрольно – заключного періоду***:

Виявлення глибинних професійних знань, перевірка та оцінювання трудових умінь, навичок виконання окремих операцій, складних і комплексних

робіт, виявлення недоліків у професійних знаннях, уміннях, навичках та їх причин, отримання даних для атестації учнів.

Провідним напрямом підвищення якості навчально – виробничого процесу є технологічний підхід до професійного навчання, перевагами якого є цілковите керування виробничим навчанням, відтворення усіх навчально – виробничих, технологічних дій, оперативний зворотний зв'язок і його своєчасна корекція. Найпоширенішими є такі педагогічні технології:

- інформаційно – розвивальні;
- діяльнісні;
- розвивальні;
- особистісно орієнтовані.

Вибір педагогічних технологій виробничого навчання передбачає пошук умов мотивації, керування процесом навчання і оптимального поєднання методів, методичних прийомів, організаційних форм навчання і дидактичних засобів з орієнтацією на індивідуальні особливості учнів (розумові, вікові, фізіологічні, психологічні тощо), а також з урахуванням особистих творчих можливостей майстра виробничого навчання (кваліфікації чи «методичного почерку», якостей педагога як особистості).

Ефективність виробничого навчання багато в чому залежить не тільки від дидактичного правильного визначення його мети, завдань, принципів, змісту, а й від форм і методів навчання, які використовуються майстрами для досягнення поставлених цілей виробничого навчання.

Під час виробничого навчання досвідчені майстри у своїй практичній (педагогічній) діяльності застосовують такі види усних інструктажів, як вступний, поточний, заключний.

Комплексне навчально – методичне забезпечення виробничого навчання визначається станом навчально – матеріальної бази училища, технологічною спеціалізацією швейних підприємств, змістом навчального (програмного) матеріалу. До сучасного комплексного навчально – методичного забезпечення виробничого навчання кваліфікованих робітників швейного профілю і зокрема кравців входять:

- навчально – планувальна документація: освітньо – кваліфікаційна характеристика кравців з 2-го по 6-й розряди, навчальний план і програма виробничого навчання кравців, виробничої практики, плани уроків, перелік навчально – виробничих робіт (перевірочних, пробних тощо), засоби контролю навчальних досягнень учнів і критерії кваліфікаційної атестації;
- нормативи оснащення навчально – виробничих (швейних) майстерень;
- дидактичні засоби для майстра виробничого навчання (наочні посібники, методичні рекомендації, методичні розробки, власні авторські методики, інформаційні матеріали про передовий, новаторський педагогічний та виробничий досвід вітчизняних і зарубіжних фахівців, технічні засоби навчання, тести, контрольні завдання тощо);
- дидактичні засоби для учнів (підручники, довідники, модульні навчальні елементи, таблиці, інструктивно – технологічна документація, роздатковий дидактичний матеріал для кожного заняття

- виробничого навчання, зразки продукції, альбоми із зразками ниток, тканин, матеріалів тощо, які випускаються на базовому підприємстві);
- технічні засоби для проведення заняття виробничого навчання (динамічні плакати, тренажери, моделі еталонів швейних виробів, макети, сучасне швейне обладнання, індивідуальний комплект інструментів для ручних робіт, звуковий фільм, телебачення, відео з відповідної тематики, комп'ютери, інформаційні мережі, діафільми).

Перелічені засоби навчання мають специфічні дидактичні властивості та виконують дуже важливі функції, що забезпечують якість професійної підготовки фахівців швейного профілю на основі підвищення рівня наочності, інформаційності, системоутворення, координаційності, доступності навчального матеріалу, розвитку пізнавальних інтересів учнів тощо.

Оцінювання навчальних досягнень майбутніх фахівців швейного профілю ґрунтується на таких принципах організації діагностики і контролю за навчальною діяльністю учнів: об'єктивність; систематичність; регулярність, гласність. Перевірка якості знань і вмінь є складним компонентом контролю, тобто процедурою виявлення і виміру результатів навчально – пізнавальної діяльності учнів, яка може бути попередньою, повторною, періодичною і підсумковою.

Для перевірки професійних знань, умінь і навичок учнів використовуються такі методи контролю:

- усного;
- письмового;
- лабораторного;
- машинного (програмованого);
- тестового;
- самоконтролю.

Під час виробничого навчання використовують поточний, проміжний (періодичний) та вихідний (підсумковий) контроль. Якість продукції є головним показником сформованості вмінь і навичок, професійної культури, поведінки праці, рівня оволодіння професією майстерністю майбутніх робітників швейного профілю.

**Отже, концептуальними засадами організації
виробничого навчання є:**

- 1) виробниче навчання фахівців швейного профілю має охоплювати різні напрями життєдіяльності й життєтворчості кожного учня як найвищої цінності суспільства;
- 2) вибір педагогічних технологій має ґрунтуватися на виявленні та врахуванні всіх чинників, що впливають на ефективність виробничого навчання (мети, завдань, принципів, змісту, організаційних форм, методів тощо);
- 3) компетентнісний підхід до процесу виробничого навчання потребує цілісного системного бачення у проектуванні та впровадженні інноваційної технології, що вміщує змістовний, процесуальний та контрольний – діагностичний елементи;
- 4) майстер виробничого навчання повинен бути орієнтований на формування здатності вирішувати інформаційно – аналітичні, проектно – конструктивні, соціально – комунікативні завдання, чітко усвідомлювати, як методично правильно має бути організований навчальний процес, щоб максимально реалізувати поставлені цілі високоякісної професійно – практичної підготовки;
- 5) комплексне навчально – методичне забезпечення виробничого навчання учнів ПТНЗ швейного профілю має визначатися станом навчально – матеріальної бази училища, технологічною спеціалізацією швейних підприємств, змістом навчального (програмного) матеріалу;
- 6) підвищення рівня підготовки майбутнього фахівця швейного профілю передбачає підвищення якості, об'єктивності оцінювання навчальних досягнень учнів з виробничого навчання, врахування вимог його нормативного та варіативного компонентів;
- 7) навчально – виробнича (швейна) майстерня має бути центром впровадження передового виробничого, педагогічного досвіду і технічних засобів у навчальний процес;
- 8) Ефективне виробниче навчання фахівців швейного профілю може здійснюватися тільки за умови створення цілісної системи функціонування ПТНЗ, діяльність якого спрямована на психолого – педагогічну підтримку професійного становлення учня, його особистості, свідоме професійне самовизначення, забезпечення подальшого професійного розвитку.

Не можна робити за учня те, що він сам може зробити, думати за нього, коли він сам може додуматися. На жаль, підказування – поширена форма «допомогти» учням, але вона лише шкодить справі: не позбавляйте учнів труднощів і задоволення зробити хоч маленьке відкриття! Така поведінка майстра висловлює велику повагу до проблеми, яку вирішують учні, і чітке уявлення про надзвичайну складність цієї проблеми. Складна творча діяльність дає учням радість подолання, радість відкриття, радість творчості. Щире визнання майстром виробничого навчання досягнень учнів дозволяє учням ствердитися, підтримує їх самоповагу.

Поєднання вірно підібраних форм, методів і прийомів навчання на уроках виробничого навчання підвищує ефективність навчання, якість знань учнів, сприяє їхньому гармонійному розвитку і формуванню цілісної особистості.

Література

1. Белова Е.К., Изюмская Г.В. Дидактическая цель как системообразующий фактор дидактической системы
2. Белова Е.К., Изюмская Г.В // Професійно-технічна освіта: теорія і практика. – 1999.- №2 (10). – стор. 21-27.
3. Забродський М.М. Сутність педагогічного спілкування // Шкільний світ. -1999.- №1 стор. 3-4.
4. Концепція розвитку професійно - технічної (професійної) освіти в Україні //Професійно – технічна освіта. – 2004.-№3. –стор. 3-4.